

Музичне виконавство і педагогіка

Musical performing and pedagogic

UDC 78.071.2-047.22:780.8

DOI 10.33287/222326

Цюлюпа Наталія Леонідівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри естрадної музики Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного університету

тел. (097) 301 - 09 - 57

e-mail: ntsiuliupa@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7063-420X>

Цюлюпа Степан Данилович,

кандидат педагогічних наук, професор,

завідувач кафедри духових та ударних інструментів

Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного університету

тел. (096) 113 - 67 - 53

e-mail: tsiuliupa@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-1555-0836>

Буцяк Вікторія Іванівна,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри гри на музичних інструментах

Інституту мистецтв

Рівненського державного гуманітарного університету

тел. (068) 256 - 93 - 83

e-mail: bytsyak@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9522-6576>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МУЗИКАНТА-ВИКОНАВЦЯ В ПРОЦЕСІ ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Мета статті полягає в аналізі та визначенні педагогічних умов, необхідних для розвитку фахової компетентності, зокрема в контексті музичної освіти та навчання. **Методологією** дослідження виступили наукові підходи, засновані на комплексі взаємоузгоджених методів, а саме: теоретичні – аналіз, синтез, систематизація, порівняння та

узагальнення, метод теоретичного моделювання (зادля виявлення структури фахової компетентності, моделювання та узагальнення педагогічного досвіду); емпіричні – педагогічне спостереження за процесом музичного навчання у спеціалізованих мистецьких закладах освіти, опитування, бесіди. **Наукова новизна** презентованого дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних принципів та умов, що сприяють формуванню фахової компетентності майбутнього музиканта-виконавця в процесі інструментального навчання. У роботі підкреслюється важливість індивідуальних підходів до навчання, впровадження передових технологій в педагогічний процес, значення інтердисциплінарного навчання, стимулювання активної виконавської практики студентів, що у сукупності забезпечують розвиток фахової компетентності музикантів-виконавців. **Висновки.** Запропоновані педагогічні підходи та умови сприяють підвищенню якості навчання, розвитку та удосконаленню фахової компетентності музикантів-виконавців. У першу чергу це індивідуальний підхід до студентів, стимулювання їхньої творчості та критичного мислення, а також сприяння розвитку музичних смаків. Використання сучасних методик та технологій в освітньому процесі, проведення практичних занять, майстер-класів, та участь у виступах перед широкою аудиторією, допомагають набути необхідний виконавський досвід і впевненість, стимулює розвиток як професійних навичок, так і моральних цінностей у майбутніх фахівців, що дозволить активізувати процес формування та удосконалення фахової компетентності музиканта-виконавця.

Ключові слова: принцип, педагогічні умови, фахова компетентність, музикант-виконавець.

Tsiuliupa Natalia, candidate of pedagogical sciences, associate professor, Department of Popular Music, Rivne State Humanitarian University

Tsiuliupa Stepan, candidate of pedagogical sciences, professor, head of the Department of wind and percussion instruments, Rivne State Humanitarian University

Bytsyak Victoria, candidate of pedagogical sciences, associate professor, Department of playing musical instruments, Rivne State Humanitarian University

Pedagogical conditions for developing professional competences of music performers in the process of instrumental training

The purpose of this scientific article is to analyze and determine the principles and pedagogical conditions necessary for the development of the professional competences of a contemporary musician-performer, particularly in the context of music education and training. **The research methodology** employed scientific approaches based on a set of coherent methods, specifically: theoretical methods such as analysis, synthesis, systematization, comparison, and generalization, as well as the method of theoretical modeling for identifying the structure of professional competence, modeling, and generalizing pedagogical experience; empirical methods, including pedagogical observation of the process of musical education in specialized art educational institutions, surveys, and interviews. **The scientific novelty** of the presented research lies in defining and justifying the pedagogical principles and conditions that contribute to the formation of the future musician-performer's professional competence in the process of instrumental training. The importance of individualized approaches to the education of musician-performers, the integration of advanced technologies into the pedagogical process, the significance of interdisciplinary learning, and the encouragement of active performance practice among students are emphasized in the work, all of which collectively ensure the proper development of the professional competence of musician-performers. **Conclusions.** The proposed innovative pedagogical approaches and conditions contribute to the improvement of the quality of education for musician-performers and the development and enhancement of their professional competences. First of all, this is individual approach to the students, the process for encouragement of their creativeness and critical thinking as well as contribution for development of musical flavors.

The key words: principle, pedagogical conditions, professional competence, musician-performer.

Постановка проблеми. Перетворення, що відбуваються в національній системі мистецької освіти, вимагають подальшого удосконалення професійної підготовки творчої особистості студента і покращення музично-педагогічного процесу в мистецьких навчальних закладах. Тому, абсолютно важливим є спрямування його фахової підготовки на виховання широко освіченого музиканта-виконавця, із сформованим загальним та спеціальним тезаурусом, фахівця, який би володів уміннями та навичками виконавської діяльності й особистісними якостями, широкою ерудицією, музичним смаком, був

готовий до здійснення виконавської та музично-педагогічної активності.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю пошуку нових підходів до вирішення проблеми фахової компетентності, зокрема, до виявлення таких форм роботи зі студентами, які б забезпечували сукупність загальних передумов для успішного здійснення професійної діяльності в майбутньому. Вирішення цієї проблеми вимагає аналізу форм фахової підготовки музикантів-виконавців, а також визначення серед них більш продуктивних.

Огляд літератури. На вирішення цього завдання спрямовані теоретико-методичні дослідження та публікації. У цих працях вивчаються проблеми формування професійної компетентності майбутніх фахівців (О. Щолокова [11]), методичної компетентності (Н. Цюлюпа [10]), педагогічного професіоналізму (Н. Гузій [2]), питання фахової підготовки педагогів мистецьких дисциплін (Г. Падалка [9]). Конкретизація цих положень у галузі музично-інструментального навчання відбувається за рахунок нових підходів до фахової підготовки спеціалістів, що стали предметом наукового пошуку (І. Мостова [8], Л. Гусейнова [3]). Водночас, цілий ряд питань, пов'язаних з умовами виконавської підготовки музикантів-студентів, не знайшли ґрунтовного вивчення у науково-методичних працях.

Метою статті є визначення та класифікація педагогічних умов формування фахової компетентності музикантів-виконавців у процесі інструментальної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, в музичних закладах освіти в пріоритеті є розвиток виконавських навичок, і це призводить до певних викликів у формуванні професійної компетентності майбутнього музиканта-виконавця. У зв'язку із цим ключову роль відіграють саме педагогічні принципи та умови, спрямовані на підготовку студентів у закладі освіти.

Необхідно відзначити, що на розвиток особистості впливають як зовнішні, так і внутрішні чинники [10]. Вплив цих чинників залежить від особистого життєвого досвіду, рівня сприйнятливості та внутрішньої мотивації, а також особистісних якостей.

Таким чином, ефективність формування професійних знань студентів залежить не лише від зовнішніх факторів, таких як система навчання в конкретному навчальному закладі та професійна

підготовка викладачів, але й від внутрішніх факторів – особистісних установок музикантів-виконавців. Отже, у навчальному процесі необхідно акцентувати увагу на стимулюванні внутрішніх мотивацій студентів для формування знань, необхідних для майбутньої музично-виконавської та педагогічної діяльності.

У той самий час, педагоги-практики відзначають існування суперечностей між виконавською та теоретичною підготовкою студентів, що пов'язані з недостатньою здатністю успішно впроваджувати свої знання та музичні навички на практиці [11]. Зазвичай, це відбувається тому, що професійна підготовка в освітніх закладах не завжди відповідає вимогам і реаліям сучасної мистецької освіти. Ця ситуація вимагає перегляду традиційних підходів до процесу інструментального навчання та активного пошуку нових форм і методів, що забезпечать покращення якості підготовки молодих музикантів-виконавців.

З огляду на це, вважаємо за необхідне обґрунтувати педагогічні умови формування фахової компетентності музикантів-виконавців у галузі інструментального навчання, що, на наш погляд, створюють сприятливі умови для розвитку музичних здібностей та творчої активності студентів, сприяють розвитку їх потенціалу та забезпечують ефективність професійної діяльності у всіх ланках музичної освіти. До них належить: *стимулювання сфери професійної мотивації майбутнього фахівця*. Ця умова спрямована на створення стійкого інтересу студентів до їхньої майбутньої професії і закладає основу для здобуття знань, умінь, необхідних задля подальшої фахової активності. Характеризувати це явище можна через поняття інтенції діяльності, тобто, того чинника, що відображає специфіку підходів людини до предмету діяльності.

Відсутність такої мотивації призводить до низької результативності, незадоволеності працею, зниження самооцінки, психологічної напруженості, що, у свою чергу, є причиною загальмованості самореалізації особистості в цілому.

У процесі розвитку фахової компетентності слід враховувати індивідуальні риси особистості. Індивідуальний підхід надає можливість коригувати процес набуття знань та навичок діяльності в залежності від наявності та рівня сформованості особистісних якостей, здібностей, передумов набуття фахової компетентності студентами. Узагальнена програма будь-якого навчального курсу не дає

можливості виявляти індивідуальність конкретного студента та врівноважувати баланс між його сильними та слабкими сторонами. Оптимальними є такі форми професійної підготовки, які б сполучали індивідуальний розвиток кожного майбутнього спеціаліста та його відповідність державним стандартам [11].

Розв'язання творчих завдань, які завжди виникають перед музикантами-виконавцями, є процесом, що передбачає багатозначність умов і виключає можливість будь-яких готових рішень. Для виникнення у майбутнього фахівця рефлексивних психологічних новоутворень необхідно забезпечити достатню інтенсивність рефлексування. Це можливо при умові створення спеціального середовища, котре дозволяє співвідносити навчально-професійну проблему з реальною професійною практикою і передбачає спеціально організовану процедуру рефлексування професійної діяльності з метою «перенесення» набутого досвіду за рамки навчального процесу.

Рефлексія базується на аналізі та самооцінці власної професійної діяльності з метою вдосконалення, і може включати у себе розгляд власних дій, прийнятих рішень, взаємодії з іншими, а також реакцій та відчуттів у контексті виконуваної професійної ролі. Рефлексія допомагає визначити успішні аспекти та обрані шляхи дії, а також можливі напрями розвитку та удосконалення в майбутньому, що є важливою складовою навчання та професійного зростання особистості.

Поглиблення студентами нових знань у сфері музичного мистецтва відзначається стимуляцією їх пізнавальних інтересів. Ці інтереси проявляються у їх бажанні вивчати музичні твори різних стилів, покращувати власну виконавську майстерність та поглиблювати знання й навички.

Відомо, що захоплення музикою є потужним стимулом для розвитку вольових якостей особистості та здатності концентрувати увагу, що сприяє більш глибокому засвоєнню навчального матеріалу. Якщо головним стимулом для навчання є підготовка до майбутньої професійної діяльності як виконавця чи музичного педагога, то отримання фундаментальних знань, навичок та умінь у сфері музичного мистецтва і їх практичне застосування стають основною метою. Такий підхід сприяє розширенню й удосконаленню загальних та спеціалізованих знань студентів у музичній галузі, що у свою чергу

сприяє подальшому розвитку музичної культури та розширенню їхнього музичного тезаурусу [10].

Наявність мотивації до музично-виконавської діяльності також істотно впливає на формування знань та навичок загалом і має визначальний вплив на рівень фахової компетентності. Отже, ми вважаємо, що систематичний та цілеспрямований розвиток мотивації та психологічної стійкості (вольових якостей) майбутнього музиканта-виконавця є однією з ключових педагогічних передумов розвитку фахової компетентності.

Наступною педагогічною умовою розвитку фахової компетентності музиканта-виконавця є *збільшення самостійності через поступове зростання активності студента у взаємодії з педагогом під час професійної підготовки*. Сутність цієї педагогічної умови полягає в активному стимулюванні самостійності студента, що досягається через послідовне збільшення його активної участі в навчанні. Ця умова передбачає розвиток у студентів навичок самостійного аналізу, постановки завдань і досягнення цілей. Педагог, у свою чергу, відіграє роль партнера та наставника, який підтримує і стимулює розвиток та удосконалення фахової компетентності майбутніх професіоналів. Важливим аспектом цієї умови є поступовий характер, який дозволяє студентові адаптуватися до нових викликів та посилювати свою самостійність у міру набуття досвіду і знань.

Наступну педагогічну умову ми визначаємо як *стимулювання професійного розвитку через активну виконавську практику та підвищення пізнавального інтересу до музичного мистецтва*. Як відомо, для досягнення високого рівня професійної компетентності студентів у галузі музичного мистецтва необхідно стимулювати їх професійний розвиток. Це досягається шляхом активної виконавської практики, що спрямована на розвиток професійних навичок і вмінь студентів, а також на засвоєння практичного досвіду, який є вкрай необхідним задля майбутньої професійної діяльності музикантів-виконавців. Активна виконавська практика дозволяє студентам вдосконалювати свій технічний розвиток, набувати та розвивати власний виконавський стиль, створює можливість для студентів навчатися на власних помилках і виправляти їх, що є важливим аспектом професійного зростання.

У музично-педагогічних дослідженнях науковців підкреслюється унікальність виконавської діяльності студентів, що має свої

особливості у змісті, формах та умовах. Паралельно з відомими соціальними функціями музично-виконавського мистецтва, такими як комунікація, пізнання, естетичне задоволення та гедонізм, виконавська діяльність музиканта має свої відмінності у навчальному процесі, а також відповідає основним принципам теорії виконавського мистецтва у контексті завдань музичної освіти. Тому так важливим є визначення ефективних методів і прийомів педагогічного впливу на формування фахової компетентності студентів.

Виконавська діяльність вихованців може приймати різні форми, такі як здача форм контролю (залік, екзамен) із спеціального інструмента, участь в академічних концертах, виступи на тематичних вечорах, лекціях-концертах, гра в ансамблі, оркестрі.

Останнім часом популярності набувають музичні конкурси із різними програмними вимогами та мистецькі фестивалі. Кожна із цих форм виконавської діяльності висуває різні вимоги до підготовки студентів. Оскільки успішність майбутнього фахівця у цій сфері значною мірою залежить від постійної готовності виконувати музичні твори перед різною аудиторією, то важливою умовою стає набуття комплексу навичок, пов'язаних із виконавським втіленням музичного матеріалу в творчих проєктах. Виконавські навички та уміння розвиваються і використовуються як під час вивчення музичних творів на заняттях у класах виконавських дисциплін (спеціальний інструмент, ансамбль, оркестр тощо), так і під час інтерпретації музики у виступах перед глядачами. У процесі розвитку фахової компетентності, студентам необхідно усвідомлювати значущість володіння навичками виконавства задля успішної майбутньої професійної діяльності. Ці навички та уміння відкривають перед ними можливість трансформувати набутий досвід у подальшій професійній діяльності.

Усвідомлення важливості оволодіння виконавськими уміннями стає ключовим кроком у процесі становлення музиканта-виконавця, оскільки це дозволяє їм вдосконалювати свій творчий потенціал та розширювати свої можливості у галузі культури і мистецтва. Тому такого важливого значення набуває вміння розвивати музичне мислення, художні уявлення, ціннісні орієнтації у процесі навчання. Для реалізації цієї важливої педагогічної умови необхідно:

- ретельно підбирати репертуар, що відповідає рівню майстерності та індивідуальним уподобанням студента;

- забезпечити індивідуальний підхід до навчання, допомагаючи студентам розвивати власний виконавський стиль;
- підтримувати активну виконавську практику, заохочуючи студентів виступати на публіці й брати участь у виконавських конкурсах і фестивалях;
- спонукати студентів до саморефлексії та аналізу власних виступів задля подальшого вдосконалення;
- забезпечувати рівновагу між виконавською практикою і теоретичними знаннями;
- заохочувати постійний пошук музичних творів різних стилів та оновлення репертуару.

Використання цих підходів сприяє розвитку фахової компетентності музиканта-виконавця та підвищує їхній інтерес до виконавського мистецтва [9].

Таким чином, активна виконавська практика є важливою складовою педагогічної умови стимулювання професійного розвитку студентів у галузі музичного мистецтва. Вона допомагає студентам набути практичний досвід та вдосконалити свої виконавські навички, що сприяє їхньому успішному розвитку як майбутніх фахівців.

Висновки. З усього вищесказаного, можемо зробити висновки стосовно того, що розвиток та удосконалення фахової компетентності музиканта-виконавця є досить складним процесом, результативність якого залежить від створення певних педагогічних умов. Цей процес вимагає комплексного підходу та врахування різноманітних аспектів навчання і викладання. У першу чергу це індивідуальний підхід до студентів, стимулювання їхньої творчості та критичного мислення, а також сприяння розвитку музичних смаків.

Використання сучасних методик і технологій в освітньому процесі, проведення практичних занять, майстер-класів, та участь у виступах перед широкою аудиторією допомагають набути необхідний виконавський досвід та впевненість, стимулює розвиток як професійних навичок, так і моральних цінностей у майбутніх фахівців, що дозволить активізувати процес формування та удосконалення фахової компетентності музиканта-виконавця.

Перспективи дослідження. Досліджувана проблема багатоаспектна і не вичерпується матеріалами даної статті. До перспективних напрямів подальшого наукового пошуку відносяться

питання впливу вікових чинників на професійний розвиток особистості, дослідження інклюзивної музичної освіти, аналіз різноманітних педагогічних підходів до розвитку й удосконалення фахової компетентності музикантів тощо. Ці дослідження сприятимуть розширенню наших знань про музичну освіту та покращенню педагогічних підходів до освітнього процесу, що значно підвищить професійний рівень музикантів-виконавців.

Список використаних джерел і літератури:

1. Адольф В.А. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя. *Педагогіка*. 1998. № 1. С. 26–29.
2. Гузій Н.В. Основи педагогічного професіоналізму. Київ: НПУ ім. М. Драгоманова, 2004. 155 с.
3. Гусейнова Л. Педагогічні умови формування готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності. *Наукові записки Тернопільського НПУ ім. В. Гнатюка*. Тернопіль. № 5, 2006. С. 104–107.
4. Єрмаков І. Феномен компетентісно спрямованої освіти. *Компетентнісна освіта – від теорії до практики*. Київ: Плетяда, 2005. С. 53–58.
5. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. редакцією О.В. Овчарука. Київ, 2004. 112 с.
6. Лисакова І.В. Педагогічні умови та етапи формування професіоналізму майбутніх музикантів-педагогів. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. Київ: НПУ, 2004. С. 62–67.
7. Макаров В.Л. Методика навчання гри на фортепіано: підручник. Харків: ХГІИ, 1997. 120 с.
8. Мостова І.В. Формування педагогічно-виконавської майстерності майбутніх вчителів музики: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 1998. 186 с.
9. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: Освіта України, 2008. 272 с.
10. Цюлюпа Н.Л. Педагогічні умови формування методичної компетентності майбутніх учителів музики в процесі інструментальної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.02. Київ, 2009. 20 с.
11. Щолокова О.П. Професійна компетентність як стратегічний напрямок модернізації мистецької освіти в Україні. *Вісник Глухівського державного педагогічного університету*. Вип. 8, 2006. С. 20–23.

References:

1. Adolf, V.A. (1998). Formation of the professional competence of future teachers [Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia]. *Pedagogy*, 1, 26–29 [in Ukrainian].
2. Guziy, N.V. (2004). Fundamentals of pedagogical professionalism [Osnovy pedahohichnoho profesionalizmu]. Kyiv: M. Dragomanov National Pedagogical University, 155 [in Ukrainian].

3. Huseynova, L. (2006). Pedagogical conditions for forming students' readiness for instrumental-performing activities [Pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti studentiv do instrumental'no-vykonavs'koi diial'nosti]. *Scientific Notes of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University*, 5, 104–107 [in Ukrainian].
4. Yermakov, I. (2005). The phenomenon of competence-oriented education [Fenomen kompetentnisno spryamovanoi osvity]. *Competence-based education – from theory to practice*. Kyiv: Pleiades, 53–58 [in Ukrainian].
5. Competence-based approach in modern education: World experience and Ukrainian perspectives [Kompetentnisnyi pidkhid v suchasni osviti: Svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy] / edited by O.V. Ovcharuk. Kyiv, 2004, 112 [in Ukrainian].
6. Lysakova, I.V. (2004). Pedagogical conditions and stages of forming professionalism in future music teacher-performers [Pedahohichni umovy ta etapy formuvannia profesionalizmu maibutnikh muzykantiv-pedahohiv]. *Scientific Journal of M. Dragomanov National Pedagogical University. Series 14. Theory and Methods of Art Education*. Kyiv: NPU, 62–67 [in Ukrainian].
7. Makarov, V.L. (1997). Piano Playing Methodology [Metodyka obucheniiia igre na fortepiano]: textbook. Kharkiv: Kharkiv State Institute of Arts, 120 [in Ukrainian].
8. Mostova, I.V. (1998). Formation of pedagogical-performing mastery of future music teachers [Formuvannia pedahohichno-vykonavskoi maisternosti maibutnikh vchyteliv muzyky]: dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences: 13.00.04. Kyiv, 186 [in Ukrainian].
9. Padalka, H.M. (2008). Art Pedagogy. Theory and methodology of teaching artistic disciplines [Pedahohika mystetstva. Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dyscyplin]. Kyiv: Education of Ukraine, 272 [in Ukrainian].
10. Tsiulupa, N.L. (2009). Pedagogical conditions for forming methodical competence of future music teachers in the process of instrumental training [Pedahohichni umovy formuvannia metodychnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzyky v protsesi instumentalnoi pidhotovky]: author's abstract of the dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences: 13.00.02. Kyiv, 20 [in Ukrainian].
11. Shcholokova, O.P. (2006). Professional competence as a strategic direction for the modernization of art education in Ukraine [Profesiina kompetentnist yak stratehichni napriamok modernizatsii mystetskoj osvity v Ukraini]. *Bulletin of Hlukhiv State Pedagogical University*, 8, 20–23 [in Ukrainian].